

**Ўзбекистан Республикасы атынан
ШЕШИЎШИ ҚАРАР**

Эмиўдәрья районы 2023-жыл 17-март 4-2302-2303/548-санлы ис

Беруний районлар аралық экономикалық судының судьясы Б.Т.Бекмуратов басшылығында, судья жәрдемшиси С.Кучкаровтың хаткерлигинде, Фермерлер кеңеси ўәкили [REDACTED] (2023-жыл 9-март күнги 486-санлы исеним хат), даўагер ўәкили фермер хожалық баслығы [REDACTED] хәм жуўапкер ўәкили [REDACTED] (2023-жыл 17-январь күнги 15-санлы исеним хат)лардың қатнасыўында, [REDACTED] даўагер [REDACTED] фермер хожалығының мәпин қорғап, оның пайдасына жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан 146672582 сўм тийкарғы [REDACTED] қарыз, 31920448 сўм жәрийма хәм 28089994 сўм пеня өндирийди сораған даўа арзасына тийкар қозғатылған экономикалық исти пуқаралық ислери бойынша Эмиўдәрья район судының имаратында ашық көшпели суд мәжилисинде көрип шығып, төмендегилерди

А Н Ы Қ Л А Д Ы :

[REDACTED] (кейинги орынларда – Фермерлер кеңеси) даўагер [REDACTED] ФХ (кейинги орынларда – даўагер) мәпинде экономикалық судқа даўа арза менен мүрәжат етип, жуўапкер ЖШЖ түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасы (кейинги орынларда – жуўапкер)нан 146672582 сўм тийкарғы қарыз, 31920448 сўм жәрийма хәм 28089994 сўм пеня өндирийди сораған.

Фермерлер кеңеси ўәкили суд мәжилисинде даўа талаплары тийкарлы екенлигин, бул истеги өз-ара тастыйықланған салыстырыў акти хәм басқа да ҳужжетлер менен тастыйықланатуғынлығын, жуўапкер тәрөпинен тийкарғы қарыз қысман, бирақ кеш төлеп берилгенлигин билдирип, даўа арзаны пеняның муғдарын 100 пайыз қоллаған ҳалда қанаатландырып берийди сорады.

Даўагер ўәкили суд мәжилисинде даўа талапларын қоллап-қуўатлап, жуўапкер тәрөпинен қарыздарлық өз ўақтында төленбегенлиги себепли салық хәм басқа да қарызлары бойынша пеня есапланып, зыян көрип атырғанлығын, жуўапкер тәрөпинен тапсырған пахтасының пуллары усы

күнге шекем кешиктирип келингенлиги себепли қалған тийкарғы қарызды хәм оған есапланған жәрийма хәмде пеняны толық өндирип берийди сорады.

Жуўапкер ўәкили суд мәжилисинде 2022-жылғы пахта хасылы ушын дүзилген фьючерс шәртнамасында фермер хожалықлары пахта шийки затын кластерге жеткизип берий, кластер болса өнимлерди қабыл етип алыў хәм шәртнаманың 4.1-бәндине муўапық 1 тонна пахта шийки затына орташа баҳада 6 512 000 сўмнан ҳақы төлеў миннетлемесин алғанлығын, Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2020-жыл 6-марттағы «Пахташылық тараўында базар принциплерин кеңнен енгизиў ис-иләжлары ҳаққында»ғы ПҚ-4633-санлы қарары 2-бәндиниң «а» киши бәндинде 2020-жылдың хасылынан баслап пахта шийки затының сатып алыў баҳасын белгилеў әмелиятынан ўаз кешилиўи белгиленгенлигин, усы қарардың 3-бәнди менен Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлигине Экономика хәм санаат министрлиги, Өзбекстан фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери кеңеси хәм «Өзтоқымашылық санаат» бирлеспеси менен биргеликте жәхән базары баҳалары анализинен келип шығып, хәр жылы 1-декабрьге шекем келеси жылдың хасылы ушын күтилип атырған минимал баҳалардың жәрияланыўын хәмде базарлардағы баҳалар өзгериўинен келип шығып, хәр шеректе усы баҳаға дүзетиўлер киритилиўин тәмийинлеў ўазыйпалары жүклетилгенлигин, усы қарардың орынланыўын тәмийинлеў мақсетинде Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлиги 2022-жыл 7-сентябрьдеги 03/28/-04/6337-санлы хаты менен жаңа минимал баҳалар жәрияланғанлығын мәлим қылғанлығын, лекин пахта шийки затының минимал баҳасы жәриялыныўында 2022-жылда жәхән базарында пахта таласы хәм оннан ислеп шығарылатуғын өнимлер баҳасының түсип кетиўи инабатқа алынбағанлығын, соған қарамастан райондағы фермер хожалықлары тәрәпинен тапсырылған пахта шийки заты ушын пул қаржылары төленип киятырғанлығын, сондай-ақ, пахта шийки заты баҳаларына анықлық киритилмегенлиги хәм салық есабатлары мүддетлери келип қалғанлығы себепли фермер хожалықлары үлкен жәрийма суммаларын төлемеслиги ушын олар тәрәпинен усынылған есап бети-фактураларын қабыл қылыўға мәжбүр болғанлығын, бүгинги күнде ортадағы баҳада келиспеўшиликлер болып атырғанлығы себепли кластер тәрәпинен салыстырыў актлерин дүзиў ислери кешиктирилип атырғанлығын билдирип, даўа арзаны қанаатландырыўсыз қалдырыўды сорады.

Суд исте қатнасыўшы шахслар ўәкиллериниң түсиниклерин тыңлап хәм ис бойынша топланған хўжетлерге хуқықый баҳа берип, төмендегилерге тийкар даўа арзаны қысман қанаатландырыўды мақул тапты.

Өзбекстан Республикасы Пуқаралық кодекси (кейинги орынларда – ПК)ниң 8 хәм 234-статьяларына тийкар миннетлемелер шәртнамадан, зыян жеткизиў нәтийжесинде хәмде усы Кодексте көрсетилген басқа тийкарлардан келип шығады.

Бул жағдайда тәрәплердиң миннетлемелери фьючерс шәртнамасынан келип шыққан.

Истеги хўжетлерге қарағанда, тәрәплер ортасында пахта шийки затын хәм туқымлық пахтаны жеткизип берий хәм сатып алыў бойынша фьючерс

шартнамасы дүзиліп, усы шартнаманың 1.1-бәндіне муўапық «хожалық» 2022-жылдың бизнес-режесине тийкар пахта шийки затын «буйыртпашы»ға жеткизип беріў, «буйыртпашы» болса усы өнімди қабыл етип алыў хәм ҳақысын төлеў миннетлемесин алған.

Шартнама шәртлерин орынлаў мақсетинде даўагер тәрәпинен жуўапкерге жәми 551650656 сўмлық 55928 кг пахта шийки заты жеткизип берилген.

Жуўапкердиң даўагер алдында 2023-жылдың 1-январь ҳалатына терим ушын өткизилген пуллар хәм басқа қәрежетлер шегирилгеннен кейин 88505356 сўм қарыздарлығы жүзеге келген.

Жуўапкер тәрәпинен 2023-жылдың 31-январь ҳалатына төлеп берилген пуллар шегирилгеннен кейин қалған 146672582 сўм тийкарғы қарыздарлық төлеп берилмегенлиги себепли Фермерлер кеңеси судқа даўа арза менен мүрәжат қылған.

Истеги хўжетлерге қарағанда, жуўапкер тәрәпинен даўагерге жуўмақлаўшы есап-китап ушын усы күнге шекем жәми 5929660 сўм төлеп берилген болып, бүгинги күн ҳалатына оның даўагер алдында 82575696 сўм қарызы қалған.

Бирақ, пахтаны қурытыў хәм тазалаў ушын 3737492 сўм, ығаллығы ушын 3734553 сўм шегирме усланатуғынлығы даўа талабында итибарға алынбаған.

Демек, бул жағдайда Фермерлер кеңеси тәрәпинен жәми 7472045 сўм тийкарсыз берилгенлигин есапқа алсақ, жуўапкердиң даўагер алдындағы бүгинги күндеги қарызы 75103651 сўмды қурайды.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2020-жыл 6-марттағы «Пахташылық тараўында базар принциплерин кеңнен енгизиў ис-иләжлары ҳаққында»ғы ПҚ-4633-санлы қарарының 3-бәндіне муўапық, Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлигине Экономика хәм санаат министрлиги, Өзбекстан фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери кеңеси хәм «Өзтоқымашылықсанаат» бирлеспеси менен биргеликте жәхән базары баҳалары анализинен келип шығып, хәр жылы 1-декабрьге шекем келеси жылдың ҳасылы ушын күтилип атырған минимал баҳалардың жәрияланыўын хәмде базарлардағы баҳалар өзгериўинен келип шығып, хәр шеректе усы баҳаға дүзетиўлер киритилиўин тәмийинлеў ўазыйпалары жүклетилген.

Соған тийкар Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлиги тәрәпинен 2022-жылдың ҳасылы ушын бир тонна пахта шийки затының минимал баҳалары белгилеп берилген. Усы минимал баҳадан келип шыққан ҳалда пахта шийки затын жетистириўши хәм оны қабыл қылыўшы субъектлер шәртнамалық қатнасықлар шеңберинде пахта шийки затының баҳаларын өз-ара мәпли келисим тийкарында ғәрезсиз рәўиште белгилейди.

Бул жағдайда пахта шийки затының баҳасы тәрәплер ортасында өз-ара келисилип, тастыйықланған есап бети-фактуралар тийкарында жүритилген.

Истиң бул жағдайлары суд мәжилисинде тийисли дәлийллер менен өз тастыйығын толық тапқанлығы себепли суд 146672582 сўм тийкарғы қарыздарлықты өндириў ҳаққындағы даўа талабын қысман

қанаатландырыўды, жуўапкерден даўагердиң пайдасына 75103651 сўм өндириўди, қалған бөлегин қанаатландырыўсыз қалдырыўды лазым тапты.

Сондай-ақ, Фермерлер кеңеси өз даўа арзасында жуўапкерден даўагер пайдасына фьючерс шәртнамасының 5.4-бәндине тийкар 31920448 сўм жәрийма ҳәм 28089994 сўм пеня өндириўди сораған.

Пеняның муғдары даўагер тәрәпинен 2022-жылдың 1-январь ҳалатына жүзеге келген 88505356 сўм ҳәм 2022-жылдың 31-январь ҳалатына жүзеге келген 146672582 сўм қарыздарлықлардан келип шығып есапланылған.

Суд тәрәпинен тийкарлы деп табылған 81033311 сўмға болса, 13834927 сўм пеня есапланылды.

ПК 333-статьясының биринши бөлимине муўапық қарыздар айыбы болған жағдайда миннетлемени орынламаған яки лазым дәрежеде орынламағанлығы ушын, егер нызам хўжетлеринде яки шәртнамада басқаша тәртип белгиленген болмаса, жуўап бередиде деп көрсетилген.

Фьючерс шәртнамасының 4.4-бәндинде «буйыртпашы» тәрәпинен «хожалық»тың жеткизип берилген пахта шийки заты баҳасының жуўмақлаушы есап-китаплары терим ушын өткерилген пуллар ҳәм басқа қәрежетлер шегирилгенинен қалған бөлеги ҳасыл жылының 31-декабрине шекем, туқымлық пахтаның 1-басқышта тапсырылған туқымлық пахта шийки заты ушын есапланған үстемениң 50 пайызы муғдарында туқымлық хожалықларына пахта шийки затын «буйыртпашы»ға тапсырған ўақытта төлемлер әмелге асырлатуғынлығы көрсетилген.

Сондай-ақ, фьючерс шәртнамасының 5.4-бәндинде усы шәртнамаға муўапық белгиленген мүддетлерде аванс пулларын, тапсырылған (жүклеп жөнетилген) пахта шийки заты ҳақысын төлеўден тийкарсыз мойын таўлағанлығы ушын «буйыртпашы» «хожалық»қа белгиленген үстемелер төлениўи инабатқа алынбаған ҳалда тийкарсыз төлеўден мойын таўлаған сумманың 20 пайызы муғдарында жәрийма төлейтуғынлығы, жәриймадан тысқары «буйыртпашы» «хожалық»қа мүддети өткизип жиберилген ҳәр бир күн ушын мүддети өткизип жиберилген төлем суммасының 0,4 пайызы муғдарында, бирақ мүддети өткизип жиберилген төлем суммасының 50 пайызынан артық болмаған муғдарда пеня төлейтуғынлығы көрсетилген.

Бирақ, Өзбекстан Республикасы Жоқарғы хожалық суды Пленумының 2007-жыл 15-июнь күнги «Миннетлемелерди орынламағанлық яки лазым дәрежеде орынламағанлық ушын мүлкий жуўапкершилик туўрысындағы пуқаралық нызам хўжетлерин қоллаўдың айырым мәселелери ҳаққында»ғы 163-санлы қарарының 3-бәндинде, егер шәртнамада әйне бир миннетлемениң бузылыўы ушын неустойканы ҳәм жәрийма, ҳәм пеня көринисинде төлеў нәзерде тутылған болса, судлар нызамшылықта басқаша жағдайлар нәзерде тутылмаған болса, даўагер текғана бир түрдеги неустойка қоллаўды талап қылыўға ҳақылы екенлигине итибар қаратыўы кереклиги ҳаққында түсиник берилген.

Жоқарыдағы Пленум қарарының 4-бәндинде болса, ПКниң 326-статьясына муўапық суд қарыздар тәрәпинен миннетлемелердиң орынланыў дәрежесин, миннетлемедә қатнасыўшы тәрәплердиң мүлкий аўхалын, сондай-ақ кредитордың мәпин итибарға алып, неустойка муғдарын кемейтиўге ҳақылы екенлиги көрсетилген.

Сонлықтан, суд жуўапкер тәрәпинен миннетлемелердиң орынланыў дәрежесин, пеняның толық өндирилиўи жуўапкердиң экономикалық жағдайына кери тәсир көрсететуғынлығын хәмде даўагердиң мәплерин итибарға алып, 13834927 сўм пеняны 40 пайызға, яғный 5533970 сўмға қанаатландырыўды, пеняның қалған бөлегин хәм жәрийма өндириў талабын қанаатландырыўсыз қалдырыўды лазым тапты.

Буннан тысқары, Өзбекстан Республикасының Экономикалық процессуал кодекси 118-статьясы биринши, екинши хәм алтыншы бөлимлерине муўапық суд қәрежетлери исте қатнасыўшы шахслардың қанаатландырылған даўа талаплары муғдарына муўапық түрде олардың мойнына жүклетиледи.

Шешиўши қарар өз пайдасына шығарылған тәрәпке ис бойынша қылынған барлық суд қәрежетлериниң орны, хәттеки басқа тәрәп мәмлекетлик бажыны төлеўден азат етилген болса да усы басқа тәрәп есабынан қапланады.

Егер даўагер тәрәпинен билдирилген неустойканы өндириў ҳаққындағы талап тийкарлы болып, бирақ оның муғдары нызам хўжжетлеринде белгиленген хуқықтан пайдаланылған ҳалда суд тәрәпинен кемейтирилген болса, суд қәрежетлериниң кемейтирилиўи есапқа алынбаған ҳалда өндирилиўи лазым болған неустойка суммасынан келип шыққан ҳалда, суд қәрежетлери жуўапкердиң мойнына жүклетилиўи лазым.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2017-жыл 10-октябрьдеги «Фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери хызметин және де раўажландырыў бойынша ис-иләжлар ҳаққында»ғы ПҚ-3318-санлы қарарының 3-бәндинде Фермерлер кеңеси фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери мәплерин гөзлеп судқа мәмлекетлик бажы төлеместен даўа арзалары, мәмлекет хәм хожалық басқарыўы органлары, жергиликли мәмлекетлик хәкимият органларының қарарлары, олардың лаўазымлы шахслары ис-хәрекетлери (хәрекетсизлиги) үстинен шағымлар усыныўлары мүмкинлиги, бунда даўа арзасы қанаатландырыўсыз қалдырылғанда мәпи гөзлеп даўа арзасы киритилген фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелеринен мәмлекетлик бажы өндирилмеслиги белгиленип қойылған.

Өзбекстан Республикасы «Мәмлекетлик бажы ҳаққында»ғы Нызамына қосымша қылынған Мәмлекетлик бажы ставкалары муғдарларының 2-бәнди «а» киши бәндинде мүлкий түске ийе даўа арзалар ушын даўа баҳасының 2 пайызы муғдарында, бирақ базалық есаплаў муғдарының 1 есесинен кем болмаған муғдарда мәмлекетлик бажы хәм Өзбекстан Республикасы Жоқарғы суды Президиумының 2022-жыл 28-декабрьдеги РС-71-22-санлы қарарында барлық ислер бойынша базалық есаплаў муғдарының 10 пайызы муғдарында почта қәрежети төленетуғынлығы көрсетилген.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2022-жыл 20-майдағы «Ис ҳақи муғдарын асырыў ҳаққында»ғы ПФ-138-санлы Пәрманына тийкар 2022-жыл 1-июннан баслап базалық есаплаў муғдары 300 000 сўм етип белгиленген.

Фермерлер кеңеси тәрәпинен ис бойынша алдыннан 2023-жыл 30-январь күни 30 000 сўм почта қәрежети төленген.

Сол себепли, суд даўа талабының тийкарлы бөлеги бойынша жуўапкерден республика бюджетине 3060709 сўм мәмлекетлик бажы ҳәм Фермерлер кеңеси пайдасына 30 000 сўм почта қәрежетин өдирийди лазым тапты.

Жоқарыдағыларға тийкар ҳәм Өзбекстан Республикасы Экономикалық процессуал кодексиниң 118, 176-179-статьяларын басшылыққа алып, суд

Қ А Р А Р Е Т Т И :

Даўа арза қысман қанаатландырылсын.

Жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан даўагер [REDACTED] фермер хожалығының пайдасына 75103651 сўм тийкарғы қарызы ҳәм 5533970 сўм пеня, жәми 80637621 сўм өндирилсин.

Даўа талапларының қалған бөлеклери қанаатландырыўсыз қалдырылсын.

Жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан [REDACTED] пайдасына 30 000 сўм почта қәрежети өндирилсин.

Жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан республика бюджетине **3060709** сўм мәмлекетлик бажы өндирилсин.

Шешиўши қарар қабыл етилгеннен кейин бир айлық мүддет өткеннен соң ыызамлы күшине киреди.

Шешиўши қарар ыызамлы күшине киргеннен соң орынлаў хатлар берилсин.

Шешиўши қарар үстинен усы суд арқалы Қарақалпақстан Республикасы судына бир ай мүддет ишинде апелляциялық тәртипте арза (прокурор протест) келтирийге ҳақылы.

Судья

Б.Т.Бекмуратов